

Dünya’da Toksikoloji Sertifikasyon Sistemleri ve Türkiye’de Toksikolojinin Geleceğinde Sertifikasyonun Önemi*

Prof. Dr. Ali Esat Karakaya

Türk Toksikoloji Derneği – EUROTOX Kayıtlı Toksikolog Komisyonu Başkanı

Türk Toksikoloji Derneği (TTD) olarak önemli bir girişimi sonuçlandırmış bulunuyoruz. Uzun bir çalışma ve akreditasyon sürecinden sonra 25 Haziran 2007 tarihinde “*Türk Toksikoloji Derneği - EUROTOX Kayıtlı Toksikolog sistemi*”, EUROTOX Registered Toxicologist (ERT) sistemine 13. üye ülke olarak kabul edildi. Bu sistemdeki üye ülkeler, Almanya, Avusturya, Finlandiya, Fransa, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsviçre, İtalya, Hollanda, Norveç, Polonya ve Türkiye’dir. EUROTOX’un 30 üye ülke derneği arasında Türk Toksikoloji Derneği’nin bu konumu hepimiz için kıvanç vericidir. TTD-ERT Sistemine ve “*EUROTOX Registered Toxicologist*” belgesi almak üzere yapılacak başvurulara ait gerekli bilgiye TTD web sayfasının ERT bölümünden ulaşılabilir (www.turktox.org.tr).

SERTİFİKASYON SİSTEMLERİNİN TARİHÇESİ ve ORTAK ÖZELLİKLERİ:

Sertifikasyon konusunda tıp alanındaki ilk uygulama Amerika Birleşik Devletleri’nde 1917 yılında “*American Board of Ophthalmology*” ile başlamıştır. Bunu çeşitli uzmanlık alanları takip etmiş ve 1933 yılında bugün bünyesinde 24 tıp uzmanlık alanını barındıran *The American Board of Medical Specialties* (ABMS) www.abms.org kurulmuştur. profesyonel bir alanda çalışanların eğitim ve çalışma standartlarının geliştirilmesi ve ölçülerek değerlendirilmesini amaçlayan sertifikasyon sistemleri giderek tüm alanlarda yaygınlaşmaktadır. Değişik alanlarındaki sertifikasyon sistemlerinin ortak özellikleri TABLO 1 de gösterilmiştir.

TOKSİKOLOJİ ALANINDAKİ SERTİFİKASYON SİSTEMLERİ:

“Kimyasal, fiziksel ve biyolojik kökenli maddelerin canlı organizmalar ve ekosistem üzerindeki zararlı etkileri, bunlardan korunma ve zarar oluşma durumunda ise bu zararın azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması konularında çalışan bilim” olarak tanımlanan toksikoloji bugün geniş bir uygulama alanına sahiptir. Bu uygulama alanlarında çalışanların yetkinliğinin sertifikasyon sistemi ile belirlenmesi, insan sağlığı ve çevrenin korunmasındaki karar süreçlerinin etkinliği, dava aşamasına kadar gelmiş tartışmalı konuların sonuçlandırılması ve daha bir dizi alandaki uygulamaların bilimsel temele oturtulmasının temel şartı olarak görülmektedir.

TABLO 1 SERTİFİKASYON SİSTEMLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

1. Sertifikasyon kurumları resmi otoritelere bağılı olmayan Sivil Toplum Örgütü niteliğinde bağımsız kuruluşlardır. Başlangıçta genellikle meslek örgütleri tarafından kurulurlar. Sistem belli olgunluğa eriştiğinde kuruluşa önyak olan örgütten bağımsız olarak yönetilirler.
2. Sertifikasyonun etkinliğı ve uluslararası olarak kabul görmesi, bu sertifikasyonu yapan kuruluş ve sisteminin saygınlığına bağılıdır.
3. Sertifikasyon bir mesleki diploma değildir. Bir mesleğın genel anlamda icrası için gerekli bir koşul da değildir. Belli bir konuda kişinin profesyonel konumunu belirler. Genel bir değerlendirme ile sertifikasyon “bir uzmanın uzmanlığının diğeri meslektaşları tarafından tanınmasıdır”
4. Sertifikasyon bir zorunluluk değil, gönüllü bir başvurudur.
5. Başta ABD olmak üzere profesyonelliğın her yönüyle geliştiğı ülkelerde bazı görevlerin yapılmasında sertifikasyon, koşul olarak aranır.
6. Belli bir konuda sertifikasyona başvuru için konu ile ilgili diploma ve sertifikasyon alınacak alanda belli bir süre çalışmış olmak şartı aranır.
7. Sertifikasyon sınav ya da özgeçmiş (CV) esaslıdır.
8. Belirli sürelerde sertifikasyonun yenilenmesi koşulu vardır.
9. Bazı sertifikasyon sistemleri, saygınlıklarını korumak amacıyla sertifikayı ettikleri kişilerin uyması gereken etik kuralları (code of ethics) belirlemişlerdir.

“İnsan sağlığı ve çevrenin korunmasında toksikoloji biliminin kullanılmamasından daha da tehlikeli olanın bu bilginin eksik ve yanlış kullanılması olduğı” gerçeğinden hareketle toksikoloji alanındaki yetkinliğın kanıtlanması önem kazanmaktadır. Özellikle toksikolojinin çok sayıda bilimin temel verilerini kullanan bir bilim alanı olması bu alana diğeri bilim alanlarından olan ilgiyi günümüzde hızla arttırmaktadır. Bu ilginin eksiksiz bir eğitim ve buna bağılı uygulamalar ile desteklenmesi toksikoloji bilimini güçlendirmektedir. Ancak, toksikolojinin geniş olan uygulama alanlarından herhangi birinde sınırlı bir aktivite yapmış olanların kısıtlı bilgilerine karşın kendilerini toksikolog olarak tanımlamalarına sıkça rastlanmaktadır. Sonuçta insan sağlığı ve çevrenin korunması çalışmalarına büyük bir zarar verebilecek bu etik dışı oluşum da dikkate alındığında toksikolojide sertifikasyon sisteminin önemi bir kat daha artmaktadır.

Genel olarak toksikolojinin ve toksikolojinin özel bilgi gerektiren Adli Toksikoloji, Klinik Toksikoloji ve Veteriner toksikolojisi alanlarında çeşitli sertifikasyon sistemleri mevcuttur. Bu sertifikasyon sistemleri TABLO 2, 3, 4 ve 5’te özetlenmiştir. Ulusal özellikte de olsa aşağıda belirtilen sertifikasyon sistemleri Dünya’daki tüm toksikologların başvurusuna açıktır.

TABLO 2 TOKSİKOLOG SERTİFİKASYONU

American Board of Toxicology (www.abtox.org)

Toksikoloji konusunda en eski sertifikasyon sistemidir. 1979 yılında kurulmuştur. Seçimle göreve gelen bir kurul (board) tarafından yürütülür. Sınav esaslı bir sertifikasyondur. Bugüne kadar 2000 civarında toksikolog DABT ünvanı almıştır. Bunların 120 adedi ABD dışı ülkelerdendir. ABD’nde toksikoloji ile ilgili alanlarda çalışanların sayısının 9000, Amerikan Toksikoloji Derneği’nin (SOT) üye sayısının 8000 dir. Diğer bir deyişle toksikoloji alanında çalışmak, dernek üyeliği ve sertifikasyon ayrı kavramlardır.

Academy of Toxicological Sciences (www.acadtoxsci.org)

1981 yılında kurulmuştur. Ekim 2007 tarihine kadar 229 toksikologu sertifikaya etmiştir. En prestijli sertifikasyon sistemi olarak kabul edilmektedir. Bu sistem tarafından sertifikaya edilen toksikologlar arasında Bruce Ames, Gerhard Zbinden, Bo Holmsted, Curtis Klassen, John Doull, Ted Loomis, gibi tanınmış toksikologlar da vardır. Tüm üyelerin katıldığı bir seçimle belirlenen bir kurul tarafından yönetilir. Sertifiye edilenler toksikologlara “ *Fellow of the Academy of Toxicological Sciences*” ünvanı verilir FATS veya ATS kısaltması ile gösterilir. Özgeçmiş (CV) esaslı bir sertifikasyon sistemidir. Adayın eğitimi, yayınları, mesleki ve toplumsal hizmetleri gibi bölümlerden kurul üyelerinin her birinin verdiği notların 70’i aşması durumunda aday sertifikaya edilir. Sertifikasyon 5 yıl için geçerlidir ve yenilenmesi gerekir. Sertifiye edilenlerin uyması gereken bir “*code of ethics*” mevcuttur.

EUROTOX Registered Toxicologist (ERT) (www.eurotox.com)

“*The Federation of European Toxicologist and European Societies of Toxicology*” isimli ve EUROTOX kısaltmalı 7000 üyesi bulunan Avrupa Toksikoloji Derneği’nin geliştirdiği sertifikasyon sistemidir. Sistemde değerlendirme tek bir merkezde yapılmamakta bunun yerine başvuruları değerlendirecek olan ulusal merkezler bir akreditasyon sürecinden sonra EUROTOX tarafından yetkilendirilmektedir. *Türk Toksikoloji Derneği-EUROTOX Kayıtlı Toksikolog* sistemi bu sertifikasyon sisteminde yetkilendirilen merkezlerden biridir. ERT Sistemi tüm Dünya ülkelerinden toksikologların sertifikasyonuna açıktır. Kuruluş çalışmaları 1994 yılında başlayan bu sistemde 2007 yılına kadar sertifikaya edilerek “*EUROTOX Registered Toxicologist*” belgesi alan toksikologların sayısı 1178’dir.

Japon Toksikoloji Derneği Sertifikasyon Sistemi:

1997 yılında kurulmuştur. Sınav esaslı bir ulusal sertifikasyon sistemidir. Haziran 2006 tarihine kadar 289 toksikolog sertifikaya edilmiştir. Japon Toksikoloji Derneği’nin üye sayısı 2400’dür.

Kore Toksikoloji Derneği Sertifikasyon Sistemi:

2000 yılında kurulmuştur. Sınav esaslı bir ulusal sertifikasyon sistemidir. 91 toksikolog bu sistem tarafından sertifikaya edilmiştir. Kore Toksikoloji Derneği’nin üye sayısı 730’dur.

TABLO 3
ADLI TOKSİKOLOG SERTİFİKASYONU

American Board of Forensic Toxicology (ABFT) (www.abft.org)

Adli toksikologlarının sertifikasyonun yanı sıra adli toksikoloji laboratuvarlarının akreditasyonunu da yapmaktadır. Sınav esaslı bir sertifikasyondur.

Forensic Toxicologist Certification Board (FTCB) (<http://home.usit.net/~robsears/ftcb>)

Adli toksikolojinin yanı sıra alkol ve ilaç adli toksikolojisi gibi iki alt alanda da sertifikasyon vermektedir. Sınav esaslı bir sertifikasyondur.

TABLO 4
KLİNİK TOKSİKOLOG SERTİFİKASYONU

American Board of Applied Toxicology (ABAT) (www.clintox.org/Abat)

The American Academy of Clinical Toxicology'nin tıp hekimi olmayan klinik toksikologlar için geliştirdiği sınava dayalı sertifikasyon sistemidir. Bu sistemde 89 kişi sertifikaya olmuştur. Sertifikasyonun akronimi DABAT'dır.

American College of Medical Toxicology (ACMT) (www.acmt.net)

Lisanslı tıp hekimleri için özgeçmiş esaslı bir sertifikasyon sistemidir. Bu sisteme kayıtlı 303 "Klinik Toksikolog" vardır.

International Board of Clinical Metal Toxicology (www.ibcmt.com)

Lisanslı tıp hekimleri için sınav bazlı bir sertifikasyon sistemidir.

TABLO 5
VETERİNER TOKSİKOLOG SERTİFİKASYONU

American Board of Veterinary Toxicology (www.abvt.org)

Sınav esaslı bir sertifikasyon sistemidir. Şu ana kadar 131 kişi sertifikaya olmuştur. Sertifikasyonun akronimi ABVT'dir.

TÜRK TOKSİKOLOJİ DERNEĞİ-EUROTOX KAYITLI TOKSİKOLOG SİSTEMİ (TTD-ERT) KURULUŞ SÜRECİ:

19 Ekim 2005 tarihinde toplanan TTD 9. Genel Kurulu'nda alınan karar gereği, TTD Yönetim Kurulu'na verilen yetki çerçevesinde Prof. Dr. Ali Esat Karakaya (Başkan), Prof. Dr. Mümtaz İşcan (Genel Sekreter) ve Prof. Dr. Sema Burgaz (Üye) “*Türk Toksikoloji Derneği ERT Kurulu*” üyeleri olarak görevlendirildi. Bu kurul TTD Genel Kurulu'nda belirtilen esaslar dahilinde çalışmalara başladı. TTD-ERT sisteminin kuruluş, başvuru ve değerlendirme rehberi ile ve puanlama esaslarını içeren bir dosya hazırlanarak EUROTOX ERT Kurulu'na sunuldu. Önerilen sistem üzerinde yapılan yazılı ve sözlü görüşmeler sonunda sistemde gerekli değişiklikler yapıldı. Bu akreditasyon sürecinden sonra 25 Haziran 2007 tarihinde TTD-ERT, EUROTOX-ERT sistemine 13. üye ülke olarak kabul edildi. Bu gelişimin ardından Türk Toksikoloji Derneği ERT Kurulu Genel Sekreteri Prof. Dr. Mümtaz İşcan, Ekim 2007 tarihinde 5 kişiden oluşan EUROTOX-ERT komisyonuna seçildi.

Önümüzdeki Süreç ve Sistemin Bağımsızlaşması

1. TTD web sayfasının ERT bölümünde yer alan “Guideline for the *EUROTOX Registered Toxicologist* in Turkey” isimli rehber çerçevesinde her yılın 31 Ocak ve 31 Temmuz tarihlerine kadar alınan başvurular “*Türk Toksikoloji Derneği ERT Kurulu*” tarafından değerlendirme formundaki esaslara göre değerlendirilecek. ERT sertifikasyonuna hak kazananların isimleri EUROTOX ERT Kurulu'na bildirilecek, Aşağıda örneği görülen ERT sertifikasyon belgeleri bu kurul tarafından hazırlanarak hak sahiplerine gönderilecek.

2. ERT Sertifikasyonunu alan Türk Toksikolog sayısı 10'a ulaştınca 60 gün içinde ERT Genel Kurulu Başkan tarafından toplantıya çağrılacak. Tüm Türk ERT toksikologlardan oluşan ERT Genel Kurulu, 4 yıl süre için “*Türk Toksikoloji Derneği ERT Kurulu*”nu seçecek.

3. Her 4 yılda yapılan ERT Genel Kurulu ve bu genel kurulda seçilen “*Türk Toksikoloji Derneği ERT Kurulu*” tarafından sistem TTD'nin yönetiminden bağımsız olarak yönetilecek.

TTD-ERT Sisteminin Bazı Özellikleri

1. Uluslararası bir sertifikasyon sistemidir. Yalnız Türk Toksikoloji Derneği üyelerinin değil, Dünya'nın herhangi bir ülkesinden de toksikologların başvurularına açıktır. “*Türk Toksikoloji Derneği ERT Kurulu*” başvurular için karar verici organdır. Kararın EUROTOX'a bildirilmesi kayıt ve sertifika hazırlanması amaçlıdır. Diğer bir deyişle EUROTOX, “TTD-ERT Sistemi”ni akredite ederek ERT sertifikasyonu yetkisini diğer 12 merkezle birlikte bu sisteme devir etmiştir. Sistem bu yönüyle Türkiye’de bir ilktir. Ülkemizde sertifikasyon, değişik alanlarda giderek yaygınlaşmaktadır. Türk Tabipleri Birliği- Uzmanlık Dernekleri Koordinasyon Kurulu’na çatısı altında toplanan 78 derneğin (bunlardan 42’si uzmanlık tüzüğünde yer alan ana daldır) önemli bir bölümünde “board sınavları” yapılmaktadır. İlk uygulamanın 2000 yılında Türk Cerrahi Derneği ile başlamasının ardından board sınavı yapan derneklerin sayısı her geçen yıl artmaktadır. Bu sertifikasyonların TTD-ERT sisteminden farkı, sertifikasyonun Türkiye’de geçerli oluşudur. Avrupa’da da geçerli sertifikasyon UEMS (Union European Medical Specialists-Avrupa Tıp Uzmanları Birliği) tarafından yapılmaktadır. Bazı uzmanlık dalları için Türkiye’de de sınav merkezleri bulunmaktadır. Ancak Avrupa Derneğinin değerlendirme yetkisini doğrudan bir Türk Derneğine devretmesi yönünden TTD-ERT sistemi bir ilk ve tektir.

Ülkemizde sertifikasyon mühendislik alanlarında da uygulanmaya başlanmıştır. Bu konudaki ilk uygulama 2007 yılında TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası tarafından “yetkin mühendis” sertifikasyonu ile başlatılmıştır. Bu sertifikasyon da Türkiye’de geçerli bir sertifikasyondur.

2. TTD-ERT Sistemi, EUROTOX sistemi içinde “*elit*” olarak kabul edilen kategoridedir. Bu özelliğini üyeleri için “*code of ethics-etik kurallar*” deklarasyonu şartı getirerek pekiştirecektir.

* 19 Ekim 2007 tarihinde *Türk Toksikoloji Derneği* 10. Olağan Genel Kurulu öncesinde Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi’nde verilen konferansın kısaltılmış metnidir.